

Kristín Pálmadóttir frá Hnausum níræð

Mér finnst það með ólífkindum, að Kristín fyrverandi húsfreyja á Hnausum sé að verða níræð. Þeg sér hana fyrir mér unga og glæsta sjörna búi sínu á umsvifamíku heimili og sé ekki á henni nein ellimor. En það var fullt við mig fyrir nokkrum dögum, að hún væri fædd að Hvammi í Langadal bann 10. apríl 1889, svo ég verð að láta í minni pokan.

Sem kornabarn fluttist hún með foreldrum sinum að Vestur-Á i Laxárdal, og þar sleit hún barnskónum. Foreldrar Kristínar voru Pálmi Erlendsson Guðmundssonar frá Möbergi, sem átti 20 börn. Frá honum er runnin hin mikla Möbergast, sem er mjög kunn í Húnavatnssýslu og telur margt mætra manna. Möðir Kristínar var Skagfirðingur, Jórunn Sveinsdóttir frá Starrastoðum í Skaga-firði.

Laxárdalurinn er grösug og vinaleg sveit að sumarligi, en miði vetrarriki er þar og búskapskyllyrði erfði. Nú er þessi dalur að mestu kominn í eyði.

Sjálfsgagt hefur Kristín snemma verið tápmíkli og dugleg við að hjarga sér. Tölf ára gómil er hún lánuð að Hvammi í Langadal til að geta barna þeirra hjóna, Frimanns og Valgerðar. Um þetta leytti fer að losa um bænduranna á Vestur-Á, og flyttast þau hjón með þú og börn til Sauðárkróks. Kristín minnist oft veru sinnar á Króknunum; það voru góð umskipti að sjá fyrir sér fagran og viðföldman Skagfirði og komast í fjölmennið í stað þess að búa í þróngi og afskekktri fjallabyggð. Frá Sauðárkrókskirkju er Kristín fermd og minningarnar úr Skagfirði eru henni ljúfar. Eftir skiptum ára dvoð á Sauðárkróki flytur fjölkylðan til Reykjavíkur.

Kristín tók þegar að vinna fyrir sér þegar til höfuðstæðarins kom og bötti liðtök til þeirra starfa, sem hún réðist til. Hún átti jáfran góða húsbændur, er hún minnist með ánægju og þakklæti. Þær ber einna hæst Harald Árnason kaupmann og konu hans en hjá þeim var hún um skeið í vist. Þá

starfaði hún einnig á helstu veitingahúsi Reykjavíkur, Hótel Island, þeidi við matreiðslu og framleiðslu. Telur hún, að Reykjavíkurdólni hafi reynst sér nota-drjúg, þega hún sjálf stofnaði bú.

Arið 1910 missti Kristín fóbur sinn, en þær mæður dövlust áfram í Reykjavík, en vorið 1912 urðu hjá henni þáttaskil. Þá réðist hún kaupakona norður að Hnausum í Austur-Húnavatnssýslu. Það vor höfðu frændar tveir keypt þetta fornþræga höfuðból. Jakob Guðmundsson frá Holti í Svinadal, bröður Magnúsar Guðmundssonar ráðherra, og Sveinbjörn Jakobsson frá Sóheimum í súmu sveiti. Sveinbjörn var Mödruvellingur, hafði fengið við kennslu og síðan stund-að um nokkurt skeið skrifstofustofr hjá Slátráfelið Suburlands. Nú stóð hugur hans til búskapar. Hnausar eru sem kunnugt er með mestu jörðum á Húnavatnssýslu og því álitleg til búsetu.

Erik að örlengja það, að kaupavinnan var framlengd, og vorið 1916 þann 4. júní giftist þau Kristín og Sveinbjörn. Síðan stjórnadí Kristín búi þar meira en hálfra áld með miklum skörungs-skap. Manni sinni missti Kristín haustið 1958, og tók þá Leifur sonur hennar við búskapnum, en móðir hans hafði áfránni alla stjórn innanbæjar. Þær til Leifur giftist og hún flutti með Sívónu dóttur sinni til Reykjavíkur.

Eftir að lengjast verulegum skaukti ekki að lengjast stundum inni baðstofu til gömlu konunarr, móður Kristínar og spjallaði vó hana, því að ég hef alltaf hafð dæleti á gömlu fólk og hún var ekki undantekning.

Pegar ég huga til þess, hvílur ágangu fylgið simajónustunni á Hnausum og hversu fráberlega hún var af hendi leyst, þykir mér það undarlegt, að síminn, þetta mikla fyrirteki, skuli ekki hafa veitt heim hjónum einhverja viðurkenningu fyrir sér óeigin-gjarna starf. Símaafgreiðslan för fram í litlum gangi, sem gekk inn úr þærjörgunum. Skiptibórd og sími voru á baðstofufilum og á kistu bar fyrir framan sat sá, er símanu gætti. Viðskiptamennirnir voru inni um allt. Þetta pötti vist ekki góður aðbunaður í dag.

Mér er Kristín minnisstæð fyrir

fara 6 km leið og hefur vist ekki bött mikil miðað við aðra og þó aðeins á vissum sumum dags.

Eftir að ég hafði dvalist um tíma á Þingeyrum tök míg að lengja eftir fréttum heiman frá Akureyri. Þeg kveid syrir þessum simaleiðangri, óllum ókunung og vissi naumast hvernig setti að bera upp erindið. Þen Jón, maðurinn minn, sagði, að ekki væri mikil að óttast í Hnausum, slíkt fólk byggi þar, sem yrði ekki lengi að greifa úr hverjum vanda. Þeg lagði af stað á Funa mínum og ferðin gekk að óskum. Þá hitti ég Kristínú í fyrsta skipti, fallegra og gladlega. Hún var fljót að ná sambandi við mómmu og svo beïð kaffið frammi í stofu. Ekki spilti Sveinbjörn bessari fyrstu heimóskum minni í Hnausum verður mér ávallt minnisstæð, hvortveggja var að heyma í mómmu og svo að eignast slike vinkunu í sveitinni, þar sem var óllum heimóskun og fávis um hætti manna.

Mörg ári liðu, þar til sími kom að Þingeyrum, og margar urðu ferðarnar að Hnausum á þeim árum til að komasti í síma, og aldryi brugðust viðtökurnar. Það var raunar mikil tilbreyting að koma að Hnausum; þar var íðulega fólmenni úr þessum símalusum sveitum, og parna varð oft góðra vína fundur, en óll að annasamt var og biðin gat orðið nokkuð lóng. Óg svo var veitt kaffi eins og maður væri kominn að Hótel Ísland, en ekki veit ég til að reikningum hafi verið framvísað.

Ef biðin tök að lengjast verulegum skaukti ekki að lengjast stundum inni baðstofu til gömlu konunarr, móður Kristínar og spjallaði vó hana, því að ég hef alltaf hafð dæleti á gömlu fólk og hún var ekki undantekning.

Pegar ég huga til þess, hvílur ágangu fylgið simajónustunni á Hnausum og hversu fráberlega hún var af hendi leyst, þykir mér það undarlegt, að síminn, þetta mikla fyrirteki, skuli ekki hafa veitt heim hjónum einhverja viðurkenningu fyrir sér óeigin-gjarna starf. Símaafgreiðslan för fram í litlum gangi, sem gekk inn úr þærjörgunum. Skiptibórd og sími voru á baðstofufilum og á kistu bar fyrir framan sat sá, er símanu gætti. Viðskiptamennirnir voru inni um allt. Þetta pötti vist ekki góður aðbunaður í dag.

Mér er Kristín minnisstæð fyrir

margt annað en viðtökurnar í Hnausum. Hún var meðal stofnenda Kvenfélags Sveinbjörnsdóttar hrepps og var formaður félagsins um langt árabíl.

Tók hún við formennsku af Steinunni Jósefsdóttur á Hnjúki, þegar hún fluttist til Reykjavíkur, en Steinunn var fyrstir formaður félagsins. Þótt kvenfélagið okkar væri hvorki fólmenni ne auðugt, varnaði gott starf. Konurnar í sveitinni kynntust, deildu saman geði og urðu betri vinir en orðið hefði, ef hver hefði húkt í sín horni. Félagið reið að vaði með að halda jólaskemmtanir þeidi fyrir bón og gamla fólk í sveitinni. Þá stóð við þáð fyrir óðrum skemmtisamkomun innan sveitar.

I fábreytu sveitalífi þótti það ekki lítil tilbreyting, þegar kvenfélagskonur tök að sýna leikrit og somdu þau jafnvæl sýljur. Þá æfðu þær song. Alltaf verður mér minnisstæð eftir leikriti, heimatalið, kvöldvaka í sveit. Það var sýnt við mikinn fógnud áhorfenda. Þegar tjaldi var dregið frá, sást baðstofa, þar sem fólkid svaf í rókrinu, og hrósumiði hrósumiði, kvæntur Ingu Þorsteinsdóttur, Jórunn gift Hafsteini Hjartarsyni lögregluþjóni og Svava, sem býr með móður sínni að Fellsmúla 2 og hefur reynzt henni með ágætum, en mjög kært hefur jafnan verið með þeim mæðum.

I Hnausum var ávallt tvíbýli, eftir að Kristín og Sveinbjörn höfuðar búsakar. Þegar ég man fyrst eftir bjó að móti heim Erlendur Erlendsson sunnlenskum að ett og Sigurbjörn Þorsteinsdóttir frá Grund í Svinadal. Þau hjón áttu mórg bón, en teknið var til þess, hve gott samþýlið var. Segir þá sina soga.

A þessum merka afmælisdegi langar mig til að fera Kristínu beitum óskir og bækari fyrir góða samfylgjum á langri leið. Hún verður með bónum sinum í dag.

Hulda Á. Stefánsdóttir.

Níræður:

Ólafur Bjarnason á Brimilsvöllum

„Spyriði bara Olaf á Völlum,“ sagði mér góður Snaefellsingur, að hefði verið orðtak á Nesinu, þegar eitt hvaða bíjátdó á í hansk ungðum. „Óg hana orð voru loð,“ hetti hann við.

Pannig er álit sveitunga Ólafs á honum, en þessi myndarlegi höldur-ur sýllir niðu árunnigum.

Þessi sköpun kemur reynðardengum á övnt, sem talar við Ólaf, því einn í dag er hann óvenju skýr og greimagóður, stálminnugur og hefur yndi að af fjalla um líona tíma. Nefnir hann þá gjarnan ártal og stað og skeiðar ekki morgum dögum, þótt rætt sé um atburði fyrir aldarmót.

Magnús Sigurðsson fv. óföldi i Miklaholti lýsir honum þannig, að hann hafi verið með allra myndarleg-ustu mönnum, vel skýr og ljúfmenni í viðkynningu.

Eins og tit er um ólíf Íslendinga er Ólafur ekki ættlaus maður og með hjálp Sigurgeirs Þorgrímssonar, settfraðings, skal nū skyggnist nokkuð þar um.

Ólafur er fæddur á Höfi á Kjalarnesi, sonur hjónanna Vig-disar Sigurðardóttir og Bjarna Sigurðssonar, bónða þar og síðan hreppstjóra á Brimilsvöllum í Fröðarárhreppi. Þau hjón áttu þrjú

dóttur og Sigurður Ólafssonar frá Flekkudal í Kjós. Bjuggu þau á Sandi, fóðurbýli hennar. Voru ættir hans af góðbændum Kjós-verja fram í aldir.

Guðmundur á Sandi var meðal bestu bända í Kjósinni. Hans kona var Kristín Guðmundsdóttir. Varð þeim tju barna aðið og komust sjó til aldurs. Meðal afkomenda þeirra má nefna Loft Íjósmunda, Guðbjörðu konu Páls Kolka læknis, Guðrðið móður Guðmundar Vigni hrl., Sigurðr Í Visi og Magnús prófast í Ólafsvík.

Sem aður segir fæddist Ólafur á Höfi á Kjalarnesi, en fluttist ungt ungr með foreldrum sinum að Brimilsvöllum. Hefur hann sagt mér margar sögur frá bernsku sinni á Kjalarnesinu. M.a. man han vel eftir því þegar útlendir togarar voru að hreina upp hina gjöfum fiskislíði í Faxafloða og innfjörðum. Nærri má geta þvílikur vágertur það hefur verið landsmönnum, sem þá treystu eingöngu á segl og árar í glumnum við Áegi konung.

Hinn 11. júlí 1915 giftist Ólafur Kristólinu Kristjánssdóttur frá Haukabrekku í Fröðárhreppi. Ílöfu þau brátt búskap á fóðurleifis hans að Brimilsvöllum. Varð heimili þeirra hín meða rausnheimili og þegar mest var í búskap og útgerð líktist það frekar kaup-tuni en býli. Fjöldi barna var einnig alftat hjá þeim í sveit, sem eiga hlýr minningar þaðan.

Hlöðust nái trúnaðar- og for-yurstorfur á Ólaf ásamt þeirri miklu drift sem þarna var. Útgerð rak hinn allt til ársins 1937, þegar hún fluttist til kauptunanna Ólafsvíkur og Sands, sem þá voru í orum vexti.

Ólafur var í hreppsnefnd sveitar

sinnar í 36 ár og hreppstjóri frá 1924 – 1965. Sýslunefndarmáður varð hinn 1922 og formaður söknarnefndar 1920. Umboðsmáður þjóðarbraða í Arnarstapa og Skógar-strandarbraði frá 1926 til 1950. Formáður búnaðarfélags sveitar-

innar frá stofnun þess 1927 og lengi fulltrúi á búnaðarsambandsfundum. Margar sögur hefur Ólafur sagt mér frá þessum tíma og margar hefur purft við. Ferðir til Reykjavíkur til innkoma og í embættis-erindum og þóttur með óföldum fiskislíði. Einn standur vörð, Jökullinn, hærugrætur, heitur við hjartað og þjóð mærin til höfdingjans. Hingað hófu búsnirðir

endahópnum: „Nei, þarna er mamma.“

Ekkj bötti þetta innskot spilla ásægjunní.

Það var táknað fyrir Kristínú að veika fólk til starfa, því hún hefur alltaf verið vökukona, sí-starfandi, létt og glöð i lund, að henni var ekkert daudamók. Hún gekk væfningalausa að hverju starfi á þeim sinum og vildi láta verkin ganga. Allur amlóðaháttur var eittr í hennar beinum.

Sveinbjörn, maður Kristínar, var alinn upp hjá fóðurbýður sinum, Ingvari Þorsteinessyni í Sólheimum og Ingriði Pálmunddóttur kona hans. Böttu þau hjón mestu matismanneskjur. Sveinbjörn var góðum gáfum gædrur og gekk á Mödruvallaskóla eins og áður var nefnt. Þótt það merk fræðslustofnun og í þá daga gengu yfirleitt ekki aðrir í skóla, en þeir, sem áhuga höfðu og ræktu vel náði. Sveinbjörn var vammlaus maður, einlægni hans og háttþróyni hans var við brugðið. Jafnframt var hann mikill starfsmáður og vann ótullað við bù sitt. Skrifari var hann frábor. Dáðist ég mjög oft að því, þegar vinnuhús ófá skrif-ferin léku í hundum hans.

Hjónin í Hnausum eignuðust 6 bón, eitt misst þau í bernsku, en 5 lifa, óll myndarfólk, og eru þau búsett í Reykjavík, nema Leifur, sem býr í Hnausum. Kona hans er Elma Thomsen frá Ólafsvík. Hin bónin eru Guðrún, gift Dýrmundi Ólafssyni varðstjóri, Jakob, starfsmáður við fóðrafaðirliði, kvæntur Ingu Þorsteinsdóttur, Jórunn gift Hafsteini Hjartarsyni lögregluþjóni og Svava, sem býr með móður sínni að Fellsmúla 2 og hefur reynzt henni með ágætum, en mjög kært hefur jafnan verið með þeim mæðum.

I Hnausum var ávallt tvíbýli, eftir að Kristín og Sveinbjörn höfuðar búsakar. Þegar ég man fyrst eftir bjó að móti heim Erlendur Erlendsson sunnlenskum að ett og Sigurbjörn Þorsteinsdóttir frá Grund í Svinadal. Þau hjón áttu mórg bón, en teknið var til þess, hve gott samþýlið var. Segir þá sina soga.

A þessum merka afmælisdegi langar mig til að fera Kristínu beitum óskir og bækari fyrir góða samfylgjum á langri leið. Hún verður með bónum sinum í dag.

Hulda Á. Stefánsdóttir.

Haukadal. Kona Þorsteins var Sigurlin Þórðardóttir bónða í Bár, Einarssonar. Kristólinu hafði numið i Kvennaskólanum í Reykjavík og verið að kennaraðamskeiði. Kennið hún baði í Snaefells- og Hnappadalssýslu og einingi í Dalasýslu einn vetur. Formáður skólanefndar sveitar sinnar var hún árin 1946 – 1956. Hún lést 29.nov. 1960. Skómmu síðar brá Ólafur búi og fluttist til Reykjavíkur.

Kristólinu og Ólafi varð sjó barna aðið. Sigurður, lyfslí i Reykjavíkuróptóki, kvæntur Þorbjörn Jónsdóttur, Rognvaldur, frystihússtjóri á Hellissandi, kvæntur Jónu Ágústdóttur. Hrefna, hún lést um fermingu. Þjórg, húsfrú í Reykjavík, gift Sigurjóni Sigurðssyni útbústjóri. Bjarni, stöðvarstjóri í Höllum, hærugrætur, heitur við hjartað og þjóð mærin til höfdingjans. Hingað hófu búsnirðir

A þessum hátiðsegi lífs sín leggur Ólafur valfalaust hugann til vesturs. Fer á kostum um Kjalar-nesi og Borgarfjörð að gamlar slöðir. Hann heyrir „á lengd hlóðaföndum“ og hvar „gjálpinn á snúðinni hamast“. Bóndinn, útvegsmaðurinn, hreppstjóriinn og konungsmaðurinn getur verið ángægur. Þjóðinni vegnar vel og þá veit ég að hann er ángægur.

Göðlaugur Tryggi Karlsson